

Streszczenie

W pracy doktorskiej podjęto temat kształtowania się mechanizmów seksualności i intymności u osób będących na późnym etapie adolescencji w perspektywie psychopedagogicznej. Rozwój seksualny to proces, który towarzyszy człowiekowi przez całe jego życie – od narodzin aż do śmierci. Cechuje go pewna osobliwa dynamika, która zmienia się wraz z etapem rozwoju i przypisanymi do niego zadaniami rozwojowymi. To proces podległy zmianom, których doświadcza jednostka w toku nabywania wiedzy o seksualności, jej poznawania, eksplorowania, opisywania, prób wyjaśniania oraz w przebiegu nabywania umiejętności, rozwoju swych kompetencji w tym obszarze. To jeden z podstawowych elementów człowieczeństwa, który sprawia, że na każdym etapie życia jednostka może poznawać jej nowe aspekty, odczuwać związane z nią ograniczenia, cieszyć się z niej i obserwować towarzyszące jej zmiany. Seksualność człowieka wiąże się z przeżyciami, które są konstruowane i rekonstruowane w przebiegu dalszych doświadczeń. Rozwój seksualny płynie więc swoim nurtem, niezależnie od trudności czy ograniczeń wynikających z poszukiwań jego kompletnego definiowania, które powstają podczas przyjęcia założeń wpisujących się w określone ujęcia teoretyczne.

Seksualność człowieka konstryuuje się w oparciu o to, co jest podstawowe i niezbywalne – z biologii. To ona w sposób najbardziej skuteczny opiera się zabiegom manipulacji, indoktrynacji i innym kulturowym przeobrażeniom. Niemożliwym jest wyjaśnienie unikatowego charakteru seksualności jedynie przez opis mechanizmów biologicznych. Podczas opisu kształtowania się tych procesów należy uwzględnić także czynniki psychospołeczne, ponieważ dopiero przy ich interakcji z czynnikami biologicznymi możemy przyglądać się seksualności w pełni, poznając jej ostateczny kształt z różnych perspektyw. W niniejszej pracy przyjęto interdyscyplinarny kierunek myślenia o seksualności człowieka jako o pewnym konstrukcie, który nie cechuje się trwałą formą, a ulega licznym zmianom wywołanym przez czynniki psychologiczne oraz kulturowe, które na przestrzeni lat podlegają licznym modyfikacjom. Celem niniejszego projektu badawczego jest poznanie mechanizmów kształtowania się seksualności i intymności u osób będących na późnym etapie adolescencji, uwzględniając przy tym psycho-pedagogiczną perspektywę.

Praca składa się z dwóch części: teoretycznej i metodologicznej. W ramach części teoretycznej znajdują się cztery rozdziały przedstawiające tło teoretyczne projektu badawczego w obszarze wybranych teorii rozwoju jednostki (1), seksualności (2), intymności (3), roli środowiska w procesie rozwoju seksualnego (4).

W drugiej części zaprezentowano metodologię badań własnych w ujęciu jakościowym. założenia metody biograficznej, która była realizowana za pomocą wywiadów narracyjnych. Przedstawiono cel i przedmiot badań, problemy badawcze, przyjętą metodę badań – biografię, schemat badań. Kolejno scharakteryzowano wywiad narracyjny, dobór i charakterystykę próby badawczej oraz sposób analizy danych. Część poświęcona analizie i interpretacji materiału badawczego ukazuje badanych w świetle wydarzeń biograficznych. Następnie analizowane i interpretowane są: pojęcia seksualności i intymności w rozumieniu badanych, znaczenie procesu socjalizacji pierwotnej i wtórnej, znaczenie wychowania, edukacji seksualnej, kultury oraz zmian technologicznych dla kształtowania się seksualności i intymności wśród późnych adolescentów.

W zebranych materiale badawczym prezentuje się mechanizm reprodukcji wstydu i związane z nim dążenie do emancypacji w kształtowaniu się seksualności i intymności. Wątek wstydu, zawstydzenia, onieśmienia – jest obecny w narracjach badanych adolescentów i dotyczy on tematów związanych z seksualnością. Mechanizm emancypacji w kształtowaniu się seksualności i intymności badanych adolescentów jest próbą wyswobodzenia się z tego, co zawstydzające, obecne w przekazie socjalizacyjnym, ale również widoczne w kontekście wychowania czy edukacji. Na podstawie wypowiedzi badanych można przyjąć założenie o tym, że seksualność człowieka jest przez nich postrzegana jako spektrum. Późni adolescenti podkreślają różnorodność doświadczania i przeżywania seksualności, w zdecydowanej większości akceptując różne formy jej wyrażania.

W oparciu o zgromadzony materiał empiryczny autorka podjęła próbę wyodrębnienia modeli kształtowania się seksualności u późnych adolescentów, którzy udzielali wywiadu narracyjnego w oparciu o swoją biografię seksualną. W modelu emancypacji jednostka po dokonaniu pozytywnej oceny zdarzenia rozwojowego o charakterze seksualnym, angażując się w nie - może w swobodnej ekspresji wyrażać zinternalizowane nowe przekonania i schematy. W modelu emancypacji utajonej, jednostka także dokonuje pozytywnej oceny zdarzenia rozwojowego ale nie ma możliwości swobodnej ekspresji nowych przekonań na temat seksualności. W modelu transgresyjno-emancypacyjnym jednostka po dokonaniu pozytywnej oceny zdarzenia rozwojowego, angażuje się w nie, ale finalnie nie internalizuje nowych

przekonań o seksualności. Natomiast w modelu adaptacyjnym jednostka ocenia negatywnie zdarzenie rozwojowe o charakterze seksualnym, co skutkuje unikaniem doświadczenia, a to powoduje utrwalenie pierwotnych, zinternalizowanych przez jednostkę założeń, czy przekonań o seksualności.

Intymność ma dla badanych również zróżnicowany charakter. Okazuje się, że postrzegają ją przez pryzmat związków uczuciowych, ale także określają ją jako sferę osobistą, prywatną, której nie dzielą z drugą osobą. Z wypowiedzi badanych wynika, że mogą oni przeżywać intymność także w cyfrowym świecie i nierzadko to tam poszukują oni poczucia bliskości. Internet jest zatem przestrzenią zapośredniczania relacji ludzkich. Najczęściej - choć nie zawsze - obok kategorii intymności pojawia się konstrukt seksualności. Dla zdecydowanej większości badanych bliższe jest to, by nie separować intymności od seksualności. Jednakże część z nich przyjmuje założenie, że intymność jest konstruktem głębiej osadzonym z procesach intrapsychicznych, a seksualność bardziej kojarzona jest ze sferą popędową. W wypowiedziach u niektórych badanych intymność jest przeżywana – jak uczucia, a seksualność realizowana – jak popęd.

Autorka przyjęła w projekcie badawczym interdyscyplinarną perspektywę ujmowania procesu rozwoju człowieka w obszarze kształtowania się jego seksualności i intymności.

Summary

The PhD thesis takes up the topic of shaping of the mechanisms of sexuality and intimacy in people at the late stage of adolescence in a psycho-pedagogical perspective. Sexual development is a process that accompanies an human being throughout his life - from birth to death. It is characterized by a peculiar dynamic that changes with the stage of development and the development tasks assigned to it. It is a process that is subordinated to changes that an individual experiences in the course of acquiring knowledge about sexuality, getting to know it, exploring, describing, trying to explain, and acquiring skills, developing one's competences in this area. It is one of the basic elements of humanity, which means that at every stage of life, an individual can learn about its new aspects, feel its limitations, enjoy it and observe the accompanying changes. Human sexuality is associated with experiences that are constructed and reconstructed in the course of further experiences. Sexual development follows its course,

regardless of the difficulties or limitations resulting from the search for its complete definition, which arise while adopting assumptions that fit into specific theoretical approaches.

Human sexuality is constituted on the basis of what is fundamental and inalienable - biology. Biology most effectively resists manipulations, indoctrination and other cultural transformations. It is impossible to explain the unique nature of sexuality merely by describing biological mechanisms. While describing the shaping of these processes, psychosocial factors should also be taken into account, because only when they interact with biological factors we can fully observe sexuality, getting to know its final shape from various perspectives. In this study, the interdisciplinary direction of thinking about human sexuality was adopted as a construction that does not have a permanent form, but undergoes numerous changes caused by psychological and cultural factors, which undergo numerous modifications over the years. The aim of this research project is to understand the mechanisms of shaping sexuality and intimacy in people in late adolescence, taking into account the psycho-pedagogical perspective.

The work consists of two parts: theoretical and methodological. The theoretical part includes four chapters presenting the theoretical background of the research project in the area of selected theories of individual development (1), sexuality (2), intimacy (3), and the role of the environment in the process of sexual development (4).

The second part presents the methodology of own research in qualitative terms. assumptions of the biographical method, which was implemented through narrative interviews. The purpose and subject of research, research problems, the adopted research method - biography, research scheme are presented. The narrative interview, the selection and characteristics of the research sample, and the method of data analysis were characterized successively. The part devoted to the analysis and interpretation of the research material shows the respondents in the light of biographical events. Then, the concepts of sexuality and intimacy as understood by the respondents are analyzed and interpreted, the importance of the process of primary and secondary socialization, the importance of upbringing, sexual education, culture and technological changes for the shaping of sexuality and intimacy among late adolescents.

The collected research material presents the mechanism of the reproduction of shame and the related striving for emancipation in shaping sexuality and intimacy. The theme of shame, embarrassment, intimidation - is present in the narratives of the adolescents surveyed and it concerns topics related to sexuality. The mechanism of emancipation in the shaping of

sexuality and intimacy of the adolescents surveyed is an attempt to free oneself from what is embarrassing, present in the socialization message, but also visible in the context of upbringing or education. On the basis of the respondents' statements, it can be assumed that human sexuality is perceived by them as a spectrum. Late adolescents emphasize the diversity of experiencing and experiencing sexuality. In the vast majority they are also accepting various forms of its expression.

Based on the collected empirical material, the author made an attempt to distinguish models of sexuality shaping in late adolescents who gave narrative interviews based on their sexual biography. In the model of emancipation, an individual after making a positive assessment of a developmental event of a sexual nature, engaging in it, can freely express internalized new beliefs and schemas. In the latent emancipation model, the individual also positively evaluates the developmental event, but is not able to freely express new beliefs about sexuality. In the transgressive-emancipatory model, the individual, after making a positive assessment of a developmental event, engages in it, but does not ultimately internalize new beliefs about sexuality. On the other hand, in the adaptive model, the individual negatively assesses a developmental event of a sexual nature, which results in avoiding the experience, and this causes the consolidation of the original assumptions or beliefs about sexuality internalized by the individual.

Intimacy is also differential for the particular respondents. It turns out that they perceive it through the prism of emotional relationships, but also define it as a personal, private sphere that they do not share with another person. The statements of the respondents show that they can also experience intimacy in the digital world and it is there where they often look for a feeling of closeness. The Internet is therefore a space for developing human relations. Most often - not always though - the sexuality construct appears next to the intimacy category. For the vast majority of respondents, it is closer not to separate intimacy from sexuality. However, some of them assume that intimacy is a construct deeply rooted in intrapsychological processes, and sexuality is more associated with the impulsive sphere. In the statements of some respondents, intimacy is experienced - like feelings, and sexuality is experienced like a drive.

In the research project, the author adopted an interdisciplinary perspective on the process of human development in the area of shaping his sexuality and intimacy.

